

УДК 368:005.9

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V45(2024)-02

Борисюк О. В., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

ORCID ID: 0000-0002-9411-4118

e-mail: lena-borysuk@ukr.net

Дацюк-Томчук М. Б., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та права, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна» м. Луцьк, Україна

ORCID ID: 0000-0002-9794-8943

e-mail: mashaprof@ukr.net

Страховий менеджмент в умовах воєнного стану в Україні: виклики та перспективи

Анотація. В статті досліджується вплив воєнного конфлікту на ринок страхування в Україні. Аналізуються виклики, з якими стикаються страхові компанії в умовах війни, зокрема збільшення ризиків, зміни в структурі попиту на страхові послуги та нестабільність економічної ситуації. Воєнний конфлікт призводить до збільшення ризиків для страхових компаній, оскільки зростає ймовірність страхових виплат через пошкодження майна, транспортних засобів та інших об'єктів. Разом із тим, умови воєнного стану може суттєво змінити попит на різні види страхування, що вимагатиме адаптації страхових компаній до нових умов. Водночас умови воєнного конфлікту можуть вимагати від страхових компаній розробки нових продуктів та стратегій управління ризиками, спрямованих на задоволення змінених потреб клієнтів. Незважаючи на складності, умови воєнного конфлікту можуть відкривати нові можливості для розвитку страхового ринку, наприклад, у сегментах, пов'язаних з захистом військових об'єктів чи ризиками, пов'язаними з воєнними діями.

Ключові слова: страхування, страховий менеджмент, страхова діяльність, ризик, управління ризиками, воєнний стан.

Borysiuk O. V., PhD (Economics) Associate Professor of the Department of Finance, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

Datsyuk-Tomchuk M. B., PhD (Economics) Associate Professor of the Department of Finance and Law, Lutsk Institute of Human Development of "Ukraine" University, Lutsk, Ukraine

Insurance Management in Conditions of Martial Law in Ukraine: Challenges and Perspectives

Abstract. Introduction. Insurance management under martial law in Ukraine is becoming an important topic in the context of current events. Military conflicts and security threats often create complex challenges for insurance companies, government agencies and citizens.

Purpose: This article will examine the key aspects of insurance management in martial law, including risks, protection strategies and development prospects.

Results: The topic of insurance management in the conditions of martial law in Ukraine is extremely relevant, especially taking into account current events. Military conflicts cause serious economic losses and security threats, which requires balanced strategies to ensure financial stability and protect the property and lives of citizens.

Some of the key challenges that arise in the context of insurance management under martial law in Ukraine include:

1. Increased risk: Military conflict leads to increased risk for insurance companies due to property damage, injury and loss of life.

2. The need for new products: The need for new types of insurance products that would take into account the specifics of the military conflict and its consequences.

3. Financial stability: The importance of ensuring the financial stability of insurance companies during martial law.

4. Regulatory issues: The need for thorough legal regulation to ensure honesty and transparency in the insurance market.

Regarding the prospects, opportunities and strategies for the development of insurance management under martial law, the following aspects can be distinguished:

1. Development of new products: Creation of specialized insurance products for protection in conflict conditions.

2. Partnership with the government: Cooperation with the government to develop effective strategies to protect people and property.

3. Use of technology: Implementation of modern technologies for risk assessment and rapid response to them.

¹Стаття надійшла до редакції: 13.06.2024

Received: 13 June 2024

4. *Public awareness: Strengthening the information campaign about the importance of insurance protection in conflict conditions*

Conclusions: Awareness of these challenges and prospects will allow to improve the insurance management system in the conditions of martial law in Ukraine and ensure more effective protection and support of citizens and businesses..

Keywords: insurance; insurance management; insurance activities; risk; risk management; martial law.

JEL Classification: G3; G22; G52; O32.

Постановка проблеми. Найбільш дієвим інструментом управління ризиками, що може забезпечити захист як для фізичних осіб, так і для підприємців від фінансових загроз, які виникають внаслідок різноманітних непередбачених обставин (що походять з різних джерел, включаючи економічну нестабільність, юридичні зобов'язання, стратегічні управлінські помилки, аварії та природні катастрофи), є страхування.

Водночас, розширення можливостей страхового ринку вимагає чіткої та узгодженої діяльності страхових компаній, тому актуальним стає дослідження чинників, що безпосередньо впливають на їх управління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти страхового менеджменту були відображені у працях як вітчизняних, так і іноземних дослідників, серед яких: В. Базилевич, Внукова Н., С. Осадець, О. Кнейслер, Т. Говорушко, М. Клапківа, Гренц Т., Крамер Б., Матвійчук А., Мних М., Петтерсон Б., Блеквелла Д., Пірсон К., Пліса В., Самуельсон П., Федоренко В., Яворська Т. та інші.

Однак, у своїх роботах автори, здебільшого, зосереджуються на діяльності страхових компаній та страхових продуктах, залишаючи теоретичний підхід до ефективності страхового менеджменту недостатньо вивченим. Відсутність єдиного підходу до визначення сутності страхового менеджменту, у свою чергу, знижує ефективність застосування методів управління страховою діяльністю в цілому.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є дослідження сутності поняття страхового менеджменту, виділення викликів страхового ринку в умовах воєнного стану, а також встановлення напрямів їх нейтралізації та подолання.

Основні результати дослідження. Як і будь-який інший вид діяльності, страхування потребує управління. Забезпечення фінансової стійкості та ліквідності страхових компаній, розширення їх позицій на страховому ринку визначає конкретні напрямки менеджменту страхових операцій, оцінки рентабельності, виявлення резервів для прийняття

ефективних рішень у майбутньому, що базуються на фінансово-економічному аналізі [1, с. 70].

Важливим чинником, що впливає на фінансову стійкість страхової компанії, є якість її страхового портфеля, зокрема його розмір, стійкість і структура, а також тарифна політика. Значну роль відіграє досягнення стабільного коефіцієнта ≥ 1 між договорами, що завершуються, та новими договорами, що укладаються, оскільки це безпосередньо впливає на страхову суму, розмір ризику та тривалість страхового покриття.

Стабільність страхових компаній на ринку забезпечується завдяки ефективному фінансовому менеджменту, позитивній маркетинговій політиці, чіткому та прозорому формуванню страхового портфеля та спеціальним перестраховальним операціям, які мають на меті ефективний розподіл ризиків для підвищення гарантії відшкодування. Сучасні страхові компанії активно співпрацюють із міжнародними партнерами з перестраховання та беруть участь у розподілі ризиків.

Будь-який бізнес та організація можуть зіткнутися з ризиком непередбачених подій, що можуть спричинити фінансові втрати або навіть призвести до термінового закриття компанії. Управління ризиками дозволяє організаціям підготуватися до непередбачуваних подій, мінімізуючи ризики та додаткові витрати до їх виникнення.

Однією з форм управління ризиками, яка здійснюється через передачу ризику від страхувальника до страховика, є страховий менеджмент. Цей процес охоплює ідентифікацію, оцінку та реагування на ризики, що являє собою захисну стратегію для підготовки до непередбачених обставин. Така стратегія регламентується відповідними нормативно-правовими актами та базується на загальноприйнятих принципах і концепціях.

У міжнародній практиці страховий менеджмент має шість основних принципів, які повинні дотримуватися як страховики, так і страхувальники. (рис. 1).

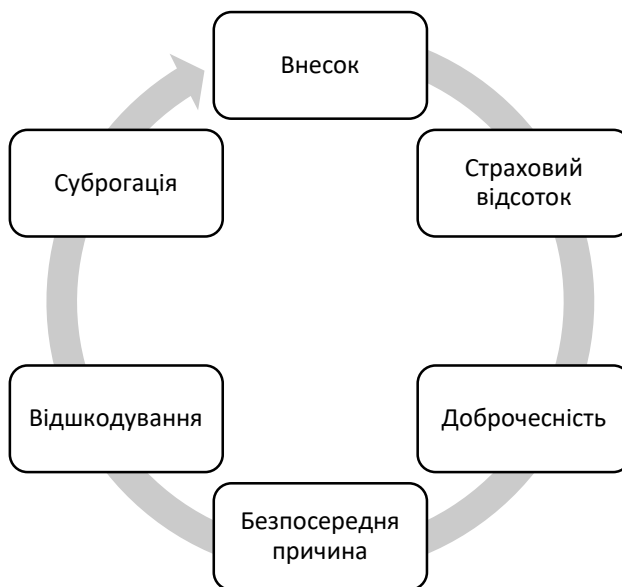

Рисунок 1 - Основні принципи страхового менеджменту

Джерело: сформовано з використанням [2; 3]

Так, страховий відсоток – це результат фінансових відносин між страхувальником і страховиком відповідно до укладених договорів. Значення принципу доброчесності полягає у точному та повному розкритті всіх фактів страхового випадку (зокрема, страховик має обов'язок прозоро пояснити умови страхування, а страхувальник має забезпечити чіткі та правильні факти щодо об'єктів або інтересів). Безпосередня причина виступає дієвим фактором, який призводить до результату без втручання в початковому етапі. Ще одним принципом страхового менеджменту є відшкодування, тобто компенсація втрат для страхувальника. Принцип суброгації ґрунтується на праві передачі заподіяної шкоди від страхувальника страховику після оплати позову. Внесок за зобов'язання в разі настання певних подій згідно з договором сплачує страхувальник страховику [3, с. 88].

Існують різні види ризиків, які можуть бути застраховані, включаючи:

- ризик, що вимірюється грошима (вартість майна або фінансових втрат);
- чистий ризик (не приносить вигоди і є невивідним для страховика чи страхувальника);
- ризик однорідності (пов'язаний з однотипними подіями або ситуаціями, які значною мірою гарантуються страхуванням через свою передбачуваність);
- особливий ризик (ризик, пов'язаний з конкретними джерелами чи обставинами);
- випадковий ризик (виникає раптово і неочікувано);
- страховий інтерес (інтерес страхувальника до об'єктів страхування та захисту їх від можливих ризиків).

Після виявлення конкретних ризиків страхової компанії і визначення процесу управління ними, можна використовувати різні стратегії для управління ризиками, а саме:

- уникнення ризику (зменшення ризику шляхом відмови від участі в діяльності, яка може призвести до травми, хвороби чи смерті);
- збереження ризику (витрати, що допоможуть покрити більші ризики в майбутньому);
- розподіл ризику (зазвичай здійснюється через домовленості з роботодавцями, які дозволяють компанії спільно з працівниками оплачувати частину страхових внесків);
- передача ризику (має на меті взяття на себе страховиком фінансового ризику в обмін на винагороду (премію), яка, як правило, перевищує вартість премій та франшизи, відповідно до угоди, укладеної зі страхувальником);
- запобігання та зменшення втрат (цей підхід спрямований на мінімізацію збитків замість їх повного усунення. Приймаючи ризик, страхувальник акцентує увагу на утриманні відшкодування збитків та запобіганні їх розповсюдженню) [4, с. 81].

Ці методи можуть бути застосовані до всіх сфер діяльності як фізичних осіб, так і суб'єктів підприємницької діяльності, і здатні окупитися в довгостроковому періоді.

Сьогодні розвиток страхового ринку стримує низка факторів, серед яких:

1. Проблеми з платоспроможністю та ліквідністю страхових компаній: багато страхових компаній мають труднощі із забезпеченням достатнього рівня платоспроможності та ліквідності, що негативно впливає на їхню здатність виконувати свої зобов'язання перед клієнтами.

2. Відсутність чіткої бізнес-моделі: страхові компанії не мають ефективної та добре розробленої бізнес-моделі, що ускладнює їхню роботу на ринку і знижує конкурентоспроможність.

3. Низький рівень управління ризиками та корпоративного управління: відсутність належних практик управління ризиками та корпоративного управління призводить до підвищеного рівня ризиків і нестабільності в діяльності страхових компаній.

4. Непрозорість та неконкурентність ринку: через вищезазначені фактори ринок страхових послуг стає непрозорим і неконкурентним, що перешкоджає його розвитку та залученню нових гравців і інвестицій.

Крім того, основним стримуючим фактором розвитку страхового ринку в Україні є воєнні дії на території країни.

Так, через повномасштабну війну Національний банк України змінив ряд регуляторних вимог до страхових компаній і припинив застосування санкцій за порушення нормативів. В процесі адаптації страхового ринку до умов війни, НБУ поступово

відновлював попередні вимоги і впроваджував нові. У 2023 році було посилено вимоги до прийнятних активів страхових компаній. За даними НБУ, станом на 1 жовтня 2023 року 13 страховиків не відповідали нормам платоспроможності та достатності капіталу. Частка порушників у секторі склала 6%, з яких 5% припадає на одного великого страховика, у якого є незначні порушення [5].

Для покращення регулювання та нагляду на страховому ринку було змінено законодавство. У 2021 році був прийнятий новий Закон України «Про страхування», який набув чинності з 1 січня 2024 року. Новий закон суттєво оновлює вимоги до корпоративного управління, управління ризиками, платоспроможності та інвестиційної діяльності страховиків. Крім того, НБУ впровадив нові вимоги до прозорості структури власності страховиків і оновив вимоги до прийнятних активів для покриття страхових зобов'язань.

В таблиці 1 відображено основні показники діяльності страхових компаній протягом 2020-2023 рр.

Таблиця 1 Основні показники діяльності страхових компаній, млрд грн

Показник	Роки				Темпи росту (2020-2023), %
	2020	2021	2022	2023	
Кількість зареєстрованих страхових компаній, од, з них:	210	155	128	101	- 48,1
компанії зі страхування життя	20	13	12	12	- 60,0
Активи	64,9	64,2	70,3	74,3	14,5
Сформовані страхові резерви	34,2	36,6	41,0	46,8	36,8
Валові страхові премії	45,2	49,7	39,7	47,0	4,1
Валові страхові виплати	14,9	18,0	13,0	16,9	13,6

Джерело: складено автором на основі [6]

Сьогодні на страховому ринку України працює 89 страховиків non-life та 12 life-страховиків. Протягом 2020-2023 років кількість страхових компаній в Україні зменшилась з 210 до 101 компанії або на 48,1 %. За даними НБУ за період з липня 2020 року до жовтня 2023 року кількість ризикових страхових компаній зменшилася майже удвічі, з 195 до 99. Понад половини страховиків залишили ринок ще до початку повномасштабної війни росії проти України. З усіх компаній, які припинили свою діяльність, 40 зробили це за власною ініціативою. Також з реєстру фінансових установ було виключено 10 компаній, що були зареєстровані на тимчасово окупованих до 2022 року територіях. Решта були позбавлені усіх ліцензій НБУ через непрозору структуру власності або порушення законодавства та регуляторних вимог [6]. Проте, не зважаючи на зменшення кількості страховиків, сума активів зросла з 64,9 млрд грн у 2020 році до 74,3 млрд грн у 2023 році.

Ми встановили, що у 2022 році валові страхові премії та валові страхові виплати значно зменшились порівняно з 2021 роком. Це відбулось через

повномасштабне вторгнення росії в Україну. Внаслідок війни економічна активність і попит на страхування значно знизилась, рівень операційних ризиків зріс, страхувальники втратили доходи, а невизначеність ускладнює процес оцінки ризиків.

Вже у 2023 році сума валових страхових премій збільшилась до 47,0 млрд грн. Від фізичних осіб отримано 28,76 млрд грн страхових премій, від юридичних осіб – 17,2 млрд грн., від перестраховувальників – 1,06 млрд грн. Що стосується структури видів страхування, то страховики отримали 10,9 млрд грн премій по КАСКО, 8,5 млрд грн премій по ОСАЦВ, 5,0 млрд грн – по зеленій картці, 5,7 млрд грн – по ДМС, 3,94 млрд грн – премій з накопичувального страхування життя, 987 млн грн – премій з банківського страхування життя, 1,4 млрд грн – зі страхування від нещасних випадків, 873 млн грн – зі страхування туристів, 1,2 млрд грн – з вогневих та 2,4 млрд грн – з майнових ризиків, 1,3 млрд грн – вантажі, 602 млн грн – з обов'язкового авіаційного страхування, 152,8 млн грн – з ядерних ризиків, близько 1 млрд грн – з фінансових ризиків [7].

Найбільш популярні види страхування у 2023 році показані у табл. 2.

Таблиця 2 Найбільш популярні види страхування у 2023 році

№	Вид страхування	Сума страхових премій, млрд грн
1	КАСКО	10,9
2	ОСАЦВ	8,5
3	Добровільне медичне страхування	5,7
4	Зелена карта	5,0
5	Накопичувальне страхування життя	3,9
6	Страхування майна	2,4
7	Страхування від нещасних випадків	1,4
8	Страхування вантажів	1,3
9	Страхування вогневих ризиків	1,2
10	Страхування фінансових ризиків	1,0

Джерело: [8]

Валові страхові виплати у 2023 році склали 16,9 млрд грн. Фізичним особам було виплачено більше 9,15 млрд грн, юридичним особам – 7,6 млрд грн, перестраховальникам – 134 млн грн [9].

Протягом 2020-2023 років страхові резерви збільшились на 36,8 % з 34,2 млрд грн до 46,8 млрд грн. Це може означати, що страхові компанії активно збирають кошти для покриття майбутніх виплат по страховим випадкам або для виконання інших фінансових зобов'язань. Зростання страхових резервів є позитивним сигналом для страхового ринку, оскільки воно свідчить про більшу надійність і стабільність компаній у галузі страхування.

Варто зазначити, що ринок страхування життя відновлюється набагато повільніше за «non-life» страхування, де основним каталізатором росту є інфляція цін (запчастини, ремонт авто, медикаменти тощо), частка яких складає близько 30%. За перше півріччя 2023 року приріст ринку страхування життя за загальними преміями склав лише 2,4 млн. грн, що у відсотковому вираженні практично дорівнює нулю.

Через війну платоспроможність населення країни знизилася, що суттєво вплинуло на накопичувальні та пенсійні страхові договори. Кількість достроково припинених договорів із виплатою викупної суми зросла до 36%. Однак залучення нових бізнесів дозволяє страховим компаніям компенсувати ці втрати.

Відзначимо основні проблеми функціонування страхового ринку України:

- політична та економічна нестабільність, яка спричинена повномасштабним вторгненням росії в Україну;
- часті зміни і недосконалість законодавства в сфері страхування;
- недостатня інформованість про необхідність та переваги страхування серед населення та підприємств;
- низький рівень довіри населення до страхових компаній через відсутність ефективного механізму

захисту прав споживачів та високий рівень недобросовісної діяльності;

- зниження рівня платоспроможності громадян;
- деякі страхові компанії мають фінансові та управлінські проблеми, що загрожує їхній надійності;
- відсутність широкого спектру страхових продуктів, які відповідають потребам різних категорій клієнтів;
- необхідність підвищення страхового менеджменту в страхових компаніях;
- у сфері страхування продовжують існувати проблеми з корупцією та відмиванням грошей, що підриває довіру та створює правові ризики.

Застосування базових принципів та методів страхового менеджменту створює безліч переваг в управлінні ризиками організації (рис. 2).

Саме тому, для покращення стану страхового менеджменту та забезпечення надійного страхового захисту громадянам та бізнесу необхідно впровадити комплексні державні заходи, до яких можна віднести:

- зміцнення нагляду та контролю за діяльністю страховиків для запобігання ризикам та забезпечення високих стандартів обслуговування;
- розроблення і впровадження стратегій боротьби з корупцією та відмиванням грошей у страховому секторі;
- сприяння розвитку нових інноваційних страхових продуктів, які відповідають потребам ринку;
- здійснення інформаційних кампаній для підвищення рівня фінансової грамотності населення;
- встановлення партнерських зв'язків з міжнародними страховими організаціями для обміну досвідом;
- підвищення культури страхування.

Ці заходи сприятимуть зміцненню страхового ринку України, підвищенню його стабільності та привабливості для інвесторів.

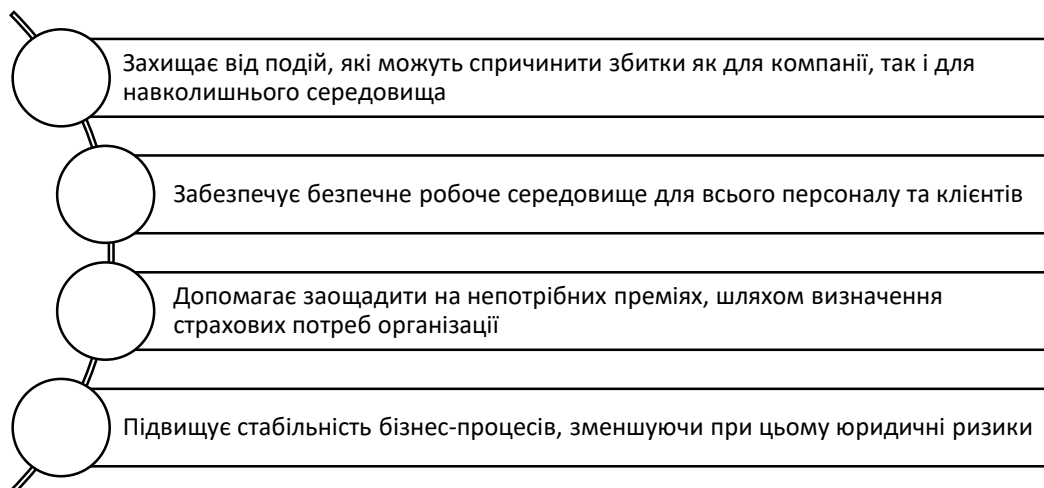

Рисунок 2 – Переваги страхового менеджменту в управлінні ризиками

Джерело: [2; 5; 8]

Висновки. Воєнні конфлікти завдають серйозних економічних збитків і загроз безпеці, що вимагає виважених стратегій забезпечення фінансової стабільності та захисту майна та життя громадян. У зв'язку із сучасними подіями в Україні, страховий менеджмент в умовах війни набуває особливої важливості. Щодо страхового менеджменту в умовах війни в Україні можна зробити наступні висновки:

1. Необхідність адаптації страхових продуктів: воєнний конфлікт створює нові ризики для майна, здоров'я та життя громадян. Страхові компанії повинні адаптувати свої продукти, щоб забезпечити захист у цих умовах.

2. Збільшення попиту на страхування: умови війни підсилюють свідомість про ризики, що призводить до збільшення попиту на страхові послуги, зокрема страхування майна та медичне страхування.

3. Потреба у спеціалізованих рішеннях: страхові компанії повинні розглядати можливості розробки

спеціалізованих страхових продуктів, спрямованих на захист в умовах воєнного конфлікту.

4. Важливість фінансової стабільності: умови війни можуть створити значні фінансові виклики для страхових компаній, тому важливо мати ефективні стратегії фінансового управління.

5. Роль держави та регулятора: уряд і регулятор повинні активно сприяти розвитку ефективних стратегій страхового захисту в умовах воєнного стану та забезпеченню прозорості та стабільності на страховому ринку.

Зважаючи на вищевикладене варто відмітити, що страховий менеджмент в умовах війни потребує спеціалізованих підходів, а також активної співпраці між страховими компаніями, урядом та регуляторами для забезпечення ефективного захисту і підтримки громадян та бізнесу під час конфлікту.

Література:

1. Братюк В. Сучасні аспекти й завдання страхового менеджменту. *Галицький економічний вісник*. 2014. № 4. С. 69–76. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/6075/2/GEB_2014v47n4_Vira_Bratiuk-Modern_aspects_and_objectives_69-76.pdf.
2. Principles of Insurance. Pan Pacific Insurance. URL: <https://www.panfic.com/insurance-knowledge/prinsip-dasar-asuransi>.
3. Полчанов А. Теоретичні основи страхового менеджменту. *Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування. Серія «Економічні науки»*. 2014. № 2. С. 282–287.
4. Сокиринська І. Г. Страховий менеджмент : навч. посіб. Дніпро : Пороги, 2016. 298 с.
5. Що змінилось на українському ринку страхування з 2024 року: детальний огляд. URL: <https://ua.news/ua/money/shho-zminylos-na-ukrayinskomu-rynku-strahuvannya-z-2024-roku-detalnyj-oglyad>.
6. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
7. Результати діяльності страхового ринку у I півріччі 2023 року. *Національна асоціація страховиків України*. URL: <https://www.nasu.com.ua/the-results-of-the-insurance-market-in-the-first-half-of-2023-2/>
8. Insurance TOP визначив лідерів страхового ринку України за 2023 рік. *Forinsurer*. URL: <https://forinsurer.com/news/24/04/03/43630>.
9. Ключові тенденції страхового ринку України у 2023-2024 роках. Упевнений рух до Європейського Союзу. *Національна асоціація страховиків України*. URL: <https://www.nasu.com.ua/klyuchovi-tendencziyi-strahovogo-rynku-u/>

10. Бурбель Л. Шість головних викликів, з якими зустрівся страховий ринок упродовж шести місяців війни. *Interfax Ukraine*. 2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/856594.html>.

References:

1. Bratiuk, V. (2014). Suchasni aspekty u zavdannya strakhovoho menedzhmentu [Modern Aspects and Objectives Insurance Management]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk - Galician Economic Bulletin*, 4, 69-76. https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/6075/2/GEB_2014v47n4_Vira_Bratiuk-Modern_aspects_and_objectives_69-76.pdf.
2. Pan Pacific Insurance. (2024). Principles of Insurance. <https://www.panfic.com/insurance-knowledge/prinsipdasar-asuransi/>
3. Polchanov, A. (2014). Teoretychni osnovy strakhovoho menedzhmentu [Theoretical Foundations of Insurance Management]. *Visnyk ZhDTU: Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia. Seriya «Ekonomichni nauky» - Bulletin ZSTU: Economics, Management and Administration. Series "Economic Sciences"*, 2, 282–287.
4. Sokyrnska, I. H. (2016) *Strakhovyi menedzhment: navchalnyi posibnyk* [Insurance Management: Textbook]. Dnipro: Porohy, 298.
5. Ua.News (2024). Shcho zminylos na ukrainskomu rynku strakhuvannia z 2024 roku: detalnyi ohliad [What has changed in the Ukrainian insurance market since 2024: a detailed review]. <https://ua.news/ua/money/shho-zminylos-na-ukrayinskomu-rynku-strahuvannya-z-2024-roku-detalnyj-oglyad>.
6. National Bank of Ukraine (2024). Official website. <https://bank.gov.ua/>.
7. NASU (2024). Rezultaty diialnosti strakhovoho rynku u I pivrichchi 2023 roku. Natsionalna asotsiatsiia strakhovykiv Ukrainy [Results of the insurance market in the first half of 2023. National Association of Insurers of Ukraine]. <https://www.nasu.com.ua/the-results-of-the-insurance-market-in-the-first-half-of-2023-2/>
8. Forinsurer (2024). Insurance TOP vyznachyv lideriv strakhovoho rynku Ukrainy za 2023 rik [Insurance TOP has identified the leaders of the insurance market of Ukraine for 2023]. <https://forinsurer.com/news/24/04/03/43630>.
9. NASU (2023). Kliuchovi tendentsii strakhovoho rynku Ukrainy u 2023-2024 rokakh. Upevnenyi rukh do Yevropeiskoho Soiuzu. Natsionalna asotsiatsiia strakhovykiv Ukrainy [Key trends in the insurance market of Ukraine in 2023-2024. Confident movement towards the European Union. National Association of Insurers of Ukraine]. <https://www.nasu.com.ua/klyuchovi-tendenciyi-strahovogo-rynku-u/>.
10. Burbel, L. (2022). Shist holovnykh vyklykiv, z yakymy zustrivsia strakhovyi rynek uprodovzh shesty misiatsiv viiny. [Six main challenges that the insurance market faced during the six months of the war]. *Interfax Ukraine*. <https://interfax.com.ua/news/blog/856594.html>.

